

NOTE

DIN ISTORIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI: PROGRAMA ȘCOLARĂ A ÎNVĂȚĂTORULUI IOAN VANCU (1894)

de

Radu Milian

Interesul pentru promovarea învățământului popular a fost constant în Ardeal, atât din partea bisericii cât și din partea învățătorilor. Aceasta în condițiile în care statul austro-ungar nu se interesa deloc de soarta învățământului românesc. A fost o muncă grea, deoarece numărul știutorilor de carte dintre români: nu depășea 10-20 de procente.¹ Dacă s-a reușit ceva în acest sens este meritul miilor de anonimi, care au încercat tot ce le-a stat în puteri pentru a depăși această situație.

Unul dintre aceștia a fost și **Ioan Vancu**, învățător arădean, care a realizat o programă de învățământ modernă pentru școlile „poporale” românești. Într-o scrisoare adresată inspectorului cercual al școlilor populare din protopopiatul Beiuș, el își justifică demersul prin aceea că: „Un succes bun, fie acela de orice categorie, îl poate ajunge omul numai după o bună împărțire de lucru... un program bun, bazat pe experiențe speciale...”. Materialul intitulat „*Conspect septemânariu al materialului de învățământ*” vine „... în folosul promovării învățământului în general, dar și de a da învățătorului un îndreptar directiv, prin care am ajunge cel puțin cu 50 de ani mai înainte la ținta dorită, după ce prin o luptă de mai mulți ani depusă, am reușit a scoate la lumină împărțirea materialului de obligat la școala populară.”²

Programa a apărut în anul 1894, la Arad³. A fost distribuită tuturor inspectorilor cercuali din „părțile ungurești” ale Transilvaniei. De asemenea, pentru popularizarea programei, a fost răspândit și un „Apel către învățătorii români”, pe care-l redăm mai jos: „Domnilor colegi! S-a zis de atâtea ori că spre a ajunge învățătorul la un rezultat bun cu propunerea de învățământ în școală, principal este împărțirea materialului de propunere la

¹ T. Rotaru, M. Semeniuc, C. Semeșan, *Studia Censualia Transsilvania, Recensământul din 1880*, Ed. Staff, 1997, Cluj-Napoca, p. 15-25

² D.J.A.N. Bihor, *fond protopopiatul Beiuș*, dos. 53/1894, f. 58

³ *Ibid.*, f. 65-100

atâtea prelegeri câte pretinde pe an ordul orelor. Un lucru nu prea ușor acesta; vrând însă de a învinge aceea greutate, m-am împrietenit cu ideea și după o luptă de nouă ani, cu bucurie vă anunț, că am ajuns la țintă. Împărțirea materialului, o piedică de care m-am lovit de atâtea ori, azi c'înlăturată din calea noastră. Împărțirea e așa făcută, ca să corespundă tuturor pretențiunilor didactice, ba chiar împrejurărilor locale și temporale, în conformitate fiind cu planul de învățământ consistorial și ministerial. Toate prelegerile fixate pentru o săptămână, propunătorul le poate preda cu cea mai mare ușurință și întreg materialul de învățământ dispus de organele noastre superioare le poate exhausta (parcure) într-un an de școală, fiind astfel întocmit, încât pertractarea și predarea lecțiilor, cum și trecerea de la o clasă la alta să se întâmple așa de incognito, încât i se pare propunătorului a face o prelegere generală, văzând deodată toate clasele ocupate; care împrejurare îi procură multă plăcere în prelegere. A doua țintă mi-a fost ca' cu ajutorul acestei cărți, peste mulți ani de practică să avem fericirea de a vedea o uniformitate în metodă, un lucru care în prima linie vedem că ne lipsește. Crezând deci, a face un bun serviciu cauzei noastre școlare în genere, ori în special promovării învățământului în școala poporală, am pus sub tipar opul meu intitulat: *Conspect septemânariu al materialului de învățământ obligat pentru școala românească poporală*, rubricat și împărțit pentru fiecare clasă separat. Opul este gata și costă din 20 cole quadrat mare. Cei care doresc a avea această carte, binevoiască a se adresa la Tipografia diecesană din Arad, ori la subsemnatul. Prețul opului, costă un exemplariu: 1 fl. 50 cr., porto – 5 cr. (Șiria-Vilagos, iulie 1894, al dvs. devotat coleg Ioan Vancu, învățător)⁴.

Potrivit acestei programe, structura anului școlar era următoarea: 41 (patru zeci și una) de săptămâni de școală, cu trei vacanțe de câte o săptămână intercalate în timpul perioadei de studiu (în linii mari, existentă și astăzi).

Anul școlar trebuia să înceapă odată cu debutul toamnei (ultima săptămână din august sau prima din septembrie). Prima vacanță (recreațiune) era fixată pentru săptămâna a VI-a de școală, la sfârșitul lui septembrie sau începutul lui octombrie, pentru ca elevii să-și poată ajuta părinții la „culeșul de cucuruz și de vii. După vacanță, urma o săptămână de recapitulare a materiei parcurse. După recapitulare, urma o perioadă de cinci săptămâni de predare. Înaintea vacanței de Crăciun, numită „recreațiunea nașterii domnului și mântuitorului nostru Isus Cristos” era fixată o nouă perioadă de recapitulare. După vacanță era programată o nouă recapitulare de o săptămână. Următoarea vacanță era fixată pentru săptămâna paștelui. Săptămâna a XXIX-a era considerată ultima săptămână de repetiții generale înaintea examenului anual de capacitate, care era obligatoriu pentru promovare. În a treizecea săptămână trebuia să se țină un examen general

⁴ *Ibid.*, f. 58

iar în următoarea, unul special. Încheierea anului școlar a fost fixată pentru începutul lunii iunie. Lunile august și septembrie erau luni de vacanță.⁵

Programa a fost concepută pentru un învățământ de șase ani, cu predare simultană. Numărul disciplinelor de studiu era fixat la șaisprezece. Acestea erau: Exerciții intuitive, Religia, Scrierea și citirea, Gramatica, Caligrafia, Limba Maghiară, Socotitul, Geografia, Istoria Universală și a patriei, Istoria naturală, Constituția, Fizica, Geometria și Desenul, Economia, Cântarea și Gimnastica. Nu toate clasele aveau însă același număr de ore săptămânal și aceleași materii. Era prevăzut un trunchi comun de ore iar restul erau distribuite aleatoriu în funcție de gradul de dificultate și de interes.

Pentru clasa I erau prevăzute pentru tot anul școlar ore de Exerciții Intuitive de Religie de Scris și Citit și de Gramatică. Socotitul începea doar în săptămâna VIII-a; Cântarea se făcea doar două săptămâni; Economia trei; Istoria Naturală și Gimnastica două.

În clasa a II-a erau obligatorii pentru tot anul școlar: Religia; Scrierea și Citirea; Gramatica; Maghiara și Socotitul. Economia dispunea doar de 17 săptămâni, Gimnastica de 15, Caligrafia de 10, Istoria Naturală și Cântarea de 7 iar Constituția și Exercițiile Intuitive de 3 săptămâni.

În clasa a III-a erau prevăzute pentru toată perioada de școală: Religia; Scrierea și Citirea; Gramatica, Socotitul; Geografia și Istoria Naturală. Constituția dispunea de 31 de săptămâni; Gimnastica de 30; Cântarea de 23; Economia de 14; Exercițiile Intuitive de 10; Geometria și Desenul de 3 iar Istoria Universală și a Patriei de 2 săptămâni.

La clasa a IV-a erau prevăzute toate disciplinele: Fizica se făcea numai 9 săptămâni; Geometria și Desenul 8 săptămâni; Istoria Universală și a Patriei în 2 săptămâni iar Exercițiile Intuitive doar o singură săptămână. La clasele V – VI erau prevăzute toate disciplinele din programă, cu excepția Exercițiilor Intuitive⁶.

Din temele propuse și din modalitatea de abordare a materiei reiese dorința propunătorului de a orienta învățământul sătesc spre obiective practice. Predarea trebuia să se facă pe înțelesul copiilor, în acord cu cerințele vieții de la țară.

Pentru clasele I – și a II-a, prima materie prevăzută era „Exercițiile intuitive”. Obiectivul acestei materii era cunoașterea pe cale intuitivă a realităților înconjurătoare. Se pornea de la noțiunile simple: casă, grădină, școală⁷; spre complex: părțile corpului, satul, comuna, oamenii, relieful, alimentația și relațiile dintre acești factori⁸.

⁵ *Ibid.*, f. 65-99

⁶ *Ibid.*, f. 99

⁷ *Ibid.*, f. 66, 67, 68

⁸ *Ibid.*, f. 87 - 99

Un alt obiect nelipsit era Religia. Pe parcursul unui an școlar, elevii studiau vechiul și noul testament cu multă atenție; în funcție de vârstă. Dacă în clasa I lecțiile erau mai mult povestiri biblice, la celelalte clase se puneau accent și pe interpretare sau extragerea învățăturilor morale. Exemplu: la clasa I – bunătatea, dreptatea și bunătatea lui Dumnezeu. La clasa a II-a – izraeliții înaintea lui Faraon, trecerea lor prin Marea Roșie, petrecerea lor în pustie. La clasa a III-a – cele zece porunci, iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui. În clasa a IV-a se studiau cele zece porunci. În clasa a V-a se studia baza celor zece porunci, iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui. În clasa a VI-a toate acestea se explicau în detaliu și se făcea interpretarea Evangheliei săptămânale⁹.

Scrierea și citirea se făceau intens deoarece pentru mulți elevi erau singurele cunoștințe care le rămâneau din școală. Pentru clasa I erau prevăzute la început exerciții de dexteritate, după care se trecea la trasarea liniilor drepte, curbe și în final la învățarea literelor. În primele două săptămânii ale fiecărui an școlar se făcea o recapitulare a cunoștințelor învățate anul precedent. După ce copii învățau să scrie și să citească, trebuiau să se facă exerciții de scris, citit, recitat, extragerea învățăturilor morale din cele învățate. Trecerea de la o clasă la alta trebuia făcută astfel încât toți elevii să poată urmări cele expuse de profesor. Exemplu (săptămâna 37): clasa I – scrierea de pe carte cu litere scrise; clasa a II-a – scrierea în caiete a numelor proprii; clasa a III-a și a IV-a – citirea bucăților instructiv morale. Clasa a V-a – descrierea unor lucruri cunoscute din grădină iar clasa a VI-a – coregerea scrierilor clasei a V-a¹⁰.

Programa pentru gramatică prevedea însușirea corectă a limbii, exerciții de dicție și exprimare. La clasa I – predomina preocuparea pentru vorbirea corectă, iar la celelalte clase trebuiau extrase și analizate părțile de vorbire. La terminarea clasei a VI-a, un elev eminent trebuia să cunoască bine gramatica limbii române. Un accent deosebit se puneau pe păstrarea nealterată a limbii române, fără adaosuri de cuvinte străine. Elevii trebuiau învățați să folosească doar cuvinte românești, însă corect din punct de vedere gramatical. Exemplu: în clasa I – se studia vorbirea corectă, dezvățarea de la cuvintele „scelincite” românești. În clasa a II-a se studia cunoașterea genului și numărului substantivului; în clasa a IV-a se studia declinarea pronumelor și numeralului; în clasa a V-a „Ocupațiuni” și recitarea în detaliu a pronumelor și numeralelor. În clasa a VI-a „Diceri” cu complement circumstanțial de numeral și „Diceri” cu pronume¹¹.

⁹ *Ibid.*, f. 81

¹⁰ *Ibid.*, f. 98

¹¹ *Ibid.*, f. 87

Caligrafia nu prezenta o importanță deosebită pentru autorul programei; dovadă orele puține alocate acestei discipline. Cele câteva ore de la sfârșitul fiecărui an școlar erau dedicate scrierii corecte a literelor¹².

Studiul Limbii Maghiare trebuia început în clasa a II –a, când se învățau unele particularități de limbă, cuvintele uzuale și regulile simple de gramatică. Studiul Limbii Maghiare continua în clasele IV – VI¹³.

Socotitul era considerat și el o prioritate. În clasa I elevii trebuiau învățați să numere până la 30 și înapoi, să cunoască unitățile și zecile, să poată efectua cele 4 operații cu numere simple. În clasa a II-a se continua cu numărătoarea până la 100, exercițiile deveneau mai grele intervenind problemele practice. În clasa a III-a se ajungea cu numărătoarea până la 1000, fiind prevăzut și studiul unităților de măsură. Pentru clasele IV-VI era prevăzut ca învățătorii să-i învețe pe elevi aplicarea cunoștințelor dobândite în economie și comerț¹⁴.

Geografia era prevăzută pentru clasele III-VI. Avea multe în comun cu Exercițiile Intuitive și Istoria Naturală. Pornind de la simple observații asupra mediului înconjurător (casa, grădina, cerul, râul), elevii trebuiau să dobândească sistematic cunoștințe despre formele de relief, circulația apei în natură ș.a. După studiul geografiei fizice¹⁵, programa prevedea și ore de Geografie politică¹⁶.

Istoria Universală și a Patriei era prevăzută doar pentru clasele V-VI, cu excepția câtorva lecții introductive. Cursul istoriei era pus sub semnul divinității. În linii mari, perioadele și spațiul istoric studiat, sunt cele de astăzi. Se puna mult accent pe rolul personalităților în desfășurarea evenimentelor. Exemple: Matei Corvin și dreptatea (clasa a V-a); Sârbii și bulgarii (clasa a VI-a)¹⁷ sau Ferdinand al V-lea; Ștefan Szecsenyi; Revoluția de la 1848; Ștergerea iobăgiei; Napoleon Bonaparte și Revoluția franceză; Francisc Iosif I (pentru ambele clase)¹⁸.

În programa de Istorie Universală sunt introduse și prelegeri despre români, cum ar fi: Traian și Decebal; Românii în evul mediu; Revoluțiile de la 1821 și 1848; Înființarea Regatului României; Viața românilor din „evul nou”; Asuprirea religiei ortodoxe și Andrei Șaguna (clasa a VI-a)¹⁹. De asemenea erau prevăzute prelegeri și pentru invenții²⁰. Se prevedea și

¹² *Ibid.*, f. 73, 75, 78, 80, 83, 91, 93, 95, 97

¹³ *Ibid.*, f. 70 - 99

¹⁴ *Ibid.*, f. 99

¹⁵ *Ibid.*, f. 65-86

¹⁶ *Ibid.*, f. 87-99

¹⁷ *Ibid.*, f. 79

¹⁸ *Ibid.*, f. 89

¹⁹ *Ibid.*, f. 69,70,80,87,90,91,92

²⁰ *Ibid.*, f. 87

extragerea unor învățăminte morale cum ar fi de exemplu din lecția „Cornelia-mama Grachilor”²¹.

Istoria naturală era propusă pentru clasele III-VI și avea ca obiect studiul plantelor, animalelor, a naturii în general. Autorul definea istoria naturală ca „studiul împărțirii în 3 împărțiri: animale, plante și minerale”²².

Constituției îi revenea mai puține ore și se studia mai ales în clasele V-VI. Temele abordate erau interesante: organizarea familiei și rolul fiecărui membru al său; organizarea comunală și bisericească; trecându-se apoi la organizarea de stat și la analiza relațiilor din interiorul comunității²³.

Studiul fizicii era prevăzut pentru clasele V-VI. Cunoștințele ce se cereau a fi predate erau empirice; bazate pe observații directe ale fenomenelor naturale (circuitul apei în natură, pârgă, etc.). Un număr redus de ore era destinat studiului curentului electric, motorului cu aburi și a celui electric, magnetismului, telegrafiei și telefoniei²⁴.

Geometria și desenul fac parte din aceeași categorie cu fizica. La acele ore programa prevedea efectuarea de diverse măsurători, schițe și planuri²⁵.

O materie practică prin excelență era Economia. Elevii trebuiau învățați să îngrijească animalele și să cultive pământul²⁶.

Cântarea era dedicată învățării cântecelor bisericești. Totuși, programa prevedea și învățarea unor cântece școlarești ca de exemplu: „Atenți și cu plăcere în bancă ne-ndesăm”²⁷ sau diverse cântece patriotice²⁸.

Gimnastica trebuia, în opinia autorului, să dezvolte fizice ale elevului și să aducă buna dispoziție, prin gama largă de exerciții fizice propuse²⁹.

În concluzie, după o studiere atentă a programei de învățământ propusă de învățătorul Ioan Vancu, ne putem de seama că ideile acestuia, puse în practică, ar fi putut da rezultate notabile. Pe scurt, este vorba de o serie de principii sunt valabile și astăzi: abordarea interdisciplinară, complementaritatea între clase (aceeași prelegere îi solicită la fel de mult pe toți elevii), învățământ intuitiv, practic, orientat spre nevoile satului românesc și orientarea de la simplu la complex până la atingerea obiectivelor propuse. Totul în cadrele morale creștine.

²¹ *Ibid.*, f. 75

²² *Ibid.*, f. 78

²³ *Ibid.*, f. 70-98

²⁴ *Ibid.*, f. 97-98

²⁵ *Ibid.*, f. 97-98

²⁶ *Ibid.*, f. 79-85

²⁷ *Ibid.*, f. 74-78

²⁸ *Ibid.*, f. 80-89

²⁹ *Ibid.*, f. 65-98

*DE L'HISTOIRE DE L'ENSEIGNEMENT: LE PLAN D'ENSEIGNEMENT
DE L'INSTITUTEUR IOAN VANCU (1894)*

Résumé

Vers le fin du XIX - ème siècle, de nombreux hommes d'élite des roumains se sont donnés de la peine d'impulsionner le développement de l'enseignement rural.

Beaucoup d'instituteurs ont adhéré à cette cause. Des instituteurs qui ont réalisé quelque mode en ce sens, un cas particulier est celui de l'instituteur Ioan Vancu d'Arad, qui, en 1894, a réalisé un plan moderne d'enseignement pour les écoles rurales.

Le plan prévoyait un système d'enseignement structuré sur six ans. L'approché de la matière était interdisciplinaire avec de complémentarité entre les classes. L'étende devait se faire d'une manière intuitive, pratique et devait être orienté vers les besoins du village roumain. Tout dans